

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการเลี้ยงดูและการพัฒนาการเด็กชาวกะเหรี่ยงอายุ 0-5 ปี ในหมู่บ้านพะมอลลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาการเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กอายุ 0-5 ปี ในหมู่บ้านกะเหรี่ยง ตามแนวทางการดูแลสุขภาพเด็กแรกเกิด-6 ปี ของกองอนามัยครอบครัว กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ทำการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน กระบวนการเลี้ยงดูเด็กของครอบครัว เด็กจำนวน 35 คน ผู้เลี้ยงดูเด็กจำนวน 34 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกตามแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกสุขภาพการเยี่ยมบ้าน การสนทนากลุ่ม การตรวจวัดการเจริญเติบโต และการประเมินพัฒนาการเด็ก โดยแบบประเมินของกระทรวงสาธารณสุข ทำการวิเคราะห์โดยการประมวลผลข้อมูลทั้งหมดและสรุปข้อความประกอบกับการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ

สรุป

การเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กชาวกะเหรี่ยงอายุ 0-5 ปี ในหมู่บ้านพะมอลลอ มีเด็กอายุ 0-5 ปี ในหมู่บ้านทั้งหมด 35 คน และมีผู้เลี้ยงดูเด็กที่เป็นมารดาของเด็กจำนวน 31 คน ยายเป็นผู้เลี้ยงดู จำนวน 2 คน ย่าเป็นผู้เลี้ยงดู จำนวน 1 คน และบิดาของเด็กเป็นผู้เลี้ยงดู จำนวน 1 คน ลักษณะทั่วไปเด็กมีความพร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม พร้อมทั้งจะเข้าเรียนชั้นประถม ด้านครอบครัว บิดา มารดาของเด็กมีความรับผิดชอบต่องานหน้าที่ และมีความพร้อมที่จะเลี้ยงดูบุตรให้เจริญเติบโตตามวัย ตามสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่น มารดาของเด็กที่อยู่ในพื้นที่ตลอดเวลาได้ปฏิบัติต่อเด็กตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร และให้คำแนะนำซึ่งกันและกันตั้งแต่เมื่อรู้ว่าตั้งครรภ์ การคลอดและการเลี้ยงดูบุตรได้ถูกต้องตามวัย ส่วนมารดาที่ไม่ค่อยได้อยู่ในหมู่บ้านเนื่องจากย้ายไปอยู่ตามการประกอบอาชีพ เช่น ไปทำไร่หรือไปรับจ้างต่างถิ่น จะไม่มีโอกาสได้พบกลุ่มเดียวกัน และเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัคร จึงมีการปฏิบัติตัวไม่ถูกต้อง และไม่ไปฝากครรภ์จึงไม่ได้รับบริการด้านสุขภาพใด ๆ ในท้องตั้งครรภ์

การเลี้ยงดูกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

เด็กได้รับการส่งเสริมและเตรียมความพร้อมจากครอบครัวและชุมชน ตามสภาพโครงสร้างของสังคม ชุมชน ซึ่งอาจมีข้อจำกัดทำให้การส่งเสริมพัฒนาการเด็กในชุมชนนี้ไม่ครอบคลุมทุกด้านตามเกณฑ์กิจกรรมกล่าวคือ กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา มีการฝึกการใช้ตาและมือเป็นการใช้กล้ามเนื้อเล็ก เด็กยังไม่ได้รับการฝึกเท่าที่ควรเนื่องจากกิจกรรมด้านนี้จะต้องมีการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับเด็กในแต่ละวัย และในหมู่บ้านนี้ไม่มีศูนย์พัฒนาการเด็กหรือศูนย์เลี้ยงดูเด็กอื่น ๆ จึงขาดการสนับสนุนกิจกรรมด้านนี้ ด้านการใช้ภาษาและความเข้าใจภาษา นอกจากเด็กจะได้รับการฝึกผู้เลี้ยงแล้ว ยังมีการเรียนรู้จากสื่อโทรทัศน์โดยจดจำไปเล่าสู่ผู้อื่นได้ ในด้านสังคม เด็กได้รับการฝึกจากผู้เลี้ยงดูในการแสดงความสัมพันธ์ต่อผู้อื่นได้ มีการฝึกการแบ่งปัน เผื่อแผ่ การกล่าวคำว่าสวัสดิ์ การขอบคุณ ในด้านการทรงตัวของร่างกายเด็กส่วนใหญ่ได้รับการฝึกจากผู้เลี้ยงดูตามช่วงวัย และตามสภาพแวดล้อมในชุมชน

การเลี้ยงดูกับภาวะสุขภาพเด็ก

เด็กมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มีการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง เด็กมีสุขภาพจิตดี สนใจในของเล่นหรือสิ่งสนใจ รู้จักความเผื่อแผ่ผู้อื่นและเข้ากลุ่มได้ โดยมีผู้เลี้ยงดูคอยอบรมสั่งสอน เตรียมความพร้อมเด็ก ทั้งด้านการเจริญเติบโต ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ตามโอกาส เนื่องจากผู้เลี้ยงดูเด็ก คือ มารดา บิดา ยาย ย่า ของเด็ก ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเหมือนชาวชนบททั่วไป ความเป็นอยู่คล้ายกัน แม่บ้านจะดูแลครอบครัว หุงหาอาหาร ซักเสื้อผ้า ทำความสะอาดบ้าน อยู่บ้านเลี้ยงดูเด็กเมื่อยังเล็ก และคอยอบรมสั่งสอนให้ความสำคัญต่อการดูแลด้านสุขภาพเด็ก โดยมีการฝึกสุขนิสัยแก่เด็ก ด้านการกิน การนอน การเล่น และการขับถ่ายอย่างเหมาะสม และมีการพาเด็กไปรับบริการด้านสุขภาพอย่างสม่ำเสมอ จากการตรวจสุขภาพเด็กพบเด็กที่มีการเจริญเติบโตไม่ได้ตามเกณฑ์ ร้อยละ 2.85 และเป็นเด็กที่มารดาไม่ได้ไปฝากครรภ์และน้ำหนักแรกคลอดต่ำกว่าเกณฑ์

สภาพทั่วไปของหมู่บ้านกับการเลี้ยงดูเด็ก

การเลี้ยงดูเด็กของชาวกะเหรี่ยงหมู่บ้านพะมอลอ นับว่าผู้เลี้ยงดูเด็กดูแลเด็กในด้านต่าง ๆ ได้ดีพอสมควร จะเห็นได้จากเด็กส่วนใหญ่มีพัฒนาการและการเจริญเติบโตผ่านเกณฑ์ และเด็กสุขภาพดีสมบูรณ์ แข็งแรง มีความพร้อมที่จะเข้าโรงเรียน โดยการเลี้ยงดูเด็กนั้นมีหลายปัจจัยที่หนุนเสริมให้การเลี้ยงดูเด็กได้ดีขึ้น โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านทั้งทางกายภาพ

และสังคม ซึ่งทั้งสองอย่างนี้ถือว่าเป็นทุนของหมู่บ้านที่มีอยู่แล้ว ส่งเสริมให้ครอบครัวเด็กสามารถเลี้ยงดูเด็กได้ดีขึ้น จะเห็นได้จากหมู่บ้านล้อมรอบด้วยป่า แม่น้ำ ทุ่งนา ซึ่งเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติ และเป็นหมู่บ้านที่ไม่ไกลนัก ไป-มา ติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง เข้าเมืองได้สะดวกทำให้ชาวบ้านมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนและรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เหมือนกับหมู่บ้านคนเมืองทั่วไป นอกจากนี้สภาพแวดล้อมทางสังคมเป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลอยู่แบบเครือญาติ มีวัดเป็นศูนย์รวม มีการยอมรับในตัวผู้นำ มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ชาวบ้านและหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม มีวัฒนธรรมชุมชนที่เอื้อต่อการเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวเด็ก ประกอบกับ ชาวบ้านสื่อสารได้ทั้งภาษากะเหรี่ยง ภาษาไทยภาคเหนือ ภาษาไทยภาคกลาง จึงมีผลให้เด็กได้รับการดูแลเอาใจใส่จากครอบครัวและชุมชนอย่างต่อเนื่อง เด็กส่วนใหญ่จึงมีพัฒนาการผ่านเกณฑ์และมีสุขภาพดี

การเลี้ยงดูเด็กเพื่อให้มีพัฒนาการตามวัยจะขึ้นอยู่กับสภาพครอบครัว ฐานะ เศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การได้รับบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ การจัดการของชุมชนที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี ตลอดจนการสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ

อภิปรายผล

การเลี้ยงดูเด็กที่ถูกต้องเหมาะสมกับวัยมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากวัยเด็กโดยเฉพาะช่วงวัยก่อนวัยเรียน เป็นวัยที่สำคัญที่สุดของชีวิตมนุษย์ที่จะวางรากฐานของการพัฒนาที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคต การเตรียมความพร้อมด้านร่างกายของเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรก จะเป็นพื้นฐานในการเจริญเติบโตจนความพร้อมทางด้านอารมณ์ การเข้าสังคม และด้านความคิดสติปัญญา (วราภรณ์ รักวิจัย, 2533) จึงควรให้ความสำคัญต่อการเลี้ยงดูเด็กในการเตรียมความพร้อมทางด้านร่างกายก่อนอื่น เซลล์ของร่างกายและเซลล์ของสมองของเด็กจึงจะมีการพัฒนาอย่างสมบูรณ์

การพัฒนาเด็กขึ้นอยู่กับบุคคลและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ การปฏิบัติตัวของมารดาของเด็ก จากการวิจัยพบว่า มารดาที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็ก จะมีความตระหนักถึงความปลอดภัยของเด็ก ตั้งแต่ทราบว่าตนเองตั้งครรภ์จะไปฝากครรภ์และปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่สม่ำเสมอ นอกจากนี้ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจของมารดา ยังมีปัจจัยอื่น พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของมารดาที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก คือ อิทธิพลของกลุ่ม จะเห็นได้จากมารดาของเด็ก จะมีการพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการตั้งครรภ์ การเลี้ยงดูบุตร ประกอบกับการมีโอกาสได้พบปะพูดคุยและได้รับคำแนะนำจากบุคคลต่าง ๆ จึงมีการปฏิบัติตัวได้อย่างถูกต้องตามแบบอย่างของกลุ่ม เป็นไปตามที่ สุวิทย์ สมบัติ

(2540) ได้ศึกษากระบวนการพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็ก วิเคราะห์ว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเด็กเล็ก ประกอบด้วยปัจจัยทางด้านสังคม วัฒนธรรม ได้แก่ วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ตลอดจนความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน

ในส่วนของมารดาที่ไม่ได้ฝากครรภ์ พบว่า ระหว่างตั้งครรภ์ไม่ได้อยู่ในหมู่บ้าน คือ ช่วงตั้งครรภ์ไปรับจ้างประกอบอาชีพที่อื่น และไปอยู่ในไร่ ไม่มีโอกาสได้พบปะพูดคุยกับกลุ่มหญิงตั้งครรภ์ด้วยกัน หรือเครือญาติ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เมื่อใกล้คลอดหรือบ้างก็คลอดแล้ว จึงกลับมาอยู่บ้าน มารดากลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภ์ การเลี้ยงดูและการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ประกอบกับการประกอบอาชีพอยู่ในระดับรายได้ต่ำ ไม่พอต่อการดำรงชีพ คุณภาพชีวิตไม่ดี ขาดการรับรู้ด้านข้อมูลข่าวสาร จึงส่งผลให้เข้าไม่ถึงบริการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ตามสิทธิที่ควรได้รับจากรัฐ เป็นไปตามคำกล่าวของ ชูชัย ศุภวงศ์ และคณะ (2538) ที่กล่าวว่า ระบบเศรษฐกิจและสังคมจะกำหนดสถานภาพพื้นฐานในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมของแต่ละบุคคล ซึ่งสถานะพื้นฐานของการดำรงชีวิตจะส่งผลต่อสุขภาพของบุคคลและครอบครัว

การเลี้ยงดูและการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก

การเลี้ยงดูเด็กขึ้นอยู่กับผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย และมีปัจจัยสนับสนุนหลายด้าน พบว่า ผู้มีบทบาทที่สำคัญ คือ ครอบครัว ได้แก่ มารดา บิดา และบุคคลอื่นในครอบครัว และสิ่งสำคัญคือ ความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูเด็ก การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ การประกอบอาชีพ รายได้ของครอบครัว ครอบครัวที่มีเศรษฐกิจดีจะสามารถเข้าถึงโภชนาการ เข้าถึงการศึกษา และมีอำนาจซื้อสิ่งของที่มีคุณภาพ ที่จะส่งเสริมการเลี้ยงดูเด็กได้อย่างเหมาะสม และปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การจัดการของชุมชนเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจะช่วยเพิ่มโอกาสด้านการรับบริการสุขภาพ เนื่องจากความสะดวกในการเดินทางและเข้าถึงบริการได้ง่าย

การส่งเสริมพัฒนาการเด็กนั้น ตามธรรมชาติแล้วร่างกายจะมีพัฒนาการเป็นไปตามขั้นตอน แต่ถ้ามีการเลี้ยงดูเอาใจใส่ และส่งเสริมกระตุ้นเด็ก เด็กก็จะมีพัฒนาการได้เร็วขึ้น พัฒนาการเด็กในหมู่บ้านจะมอลงจากการวิจัยพบว่า เด็กส่วนใหญ่มีพัฒนาการผ่านเกณฑ์และเด็กที่มีพัฒนาการผ่านเกณฑ์ด้านสังคม ส่วนใหญ่จะมีพัฒนาการด้านอื่น ผ่านเกณฑ์ด้วย อาจเป็นเพราะว่าเด็กที่ผ่านเกณฑ์ด้านสังคมมีความกล้าแสดงออก จึงมีโอกาสดูแลเรียนรู้และฝึกฝนเข้าถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อพัฒนาการด้านอื่นมากกว่าคนอื่น เด็กบางส่วนที่มีพัฒนาการไม่ผ่านเกณฑ์ส่วนใหญ่คือ ด้านความเข้าใจภาษา ด้านการใช้ตาและมือ ซึ่งเป็นการใช้กล้ามเนื้อเล็ก

เป็นพัฒนาการที่สร้างเสริมความคิด สติปัญญา โดยที่พัฒนาการด้านนี้การฝึกเด็กและการสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาเป็นสิ่งสำคัญ จากการวิจัยพบว่า ผู้เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ด้านการส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้านการใช้ตาและมือเท่าที่ควร ประกอบกับเศรษฐกิจของครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ จึงไม่สามารถจัดซื้อวัสดุสื่อต่าง ๆ ของเล่นที่เอื้อต่อการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ซึ่งก็เป็นไปตามที่ จำรัส ปิ่นเงิน (อ้างใน สนิตนาฏ จิตต์ภักดี, 2541) กล่าวว่า ปัจจัยด้านครอบครัวของผู้เลี้ยงดูเด็ก ระดับการศึกษา และเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพัฒนาการหมวดการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและพัฒนาการโดยรวม

ภาวะสุขภาพเด็ก พบว่า เด็กส่วนใหญ่สุขภาพด้านร่างกายสมบูรณ์ แข็งแรง ไม่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง โดยได้รับการดูแลเอาใจใส่จากบิดามารดา ผู้ปกครอง ทั้งด้านโภชนาการ การอนามัยส่วนบุคคล การฝึกสุขนิสัยด้านการกิน การเล่น การขับถ่ายอย่างเหมาะสม เมื่อศึกษาภูมิหลังของผู้เลี้ยงดูเด็กในกลุ่มนี้ พบว่า มีความรู้ความเข้าใจในการเลี้ยงดูเด็กพอสมควรและเป็นผู้ที่ตั้งถิ่นฐานและอาศัยอยู่ในพื้นที่ตลอดมา ประกอบอาชีพอยู่ในหมู่บ้าน และมีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพ จากเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครเป็นประจำ การอบรมเลี้ยงดูเด็กเป็นแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ถ่ายทอดมาจากครอบครัวผสมกับแบบแผนปัจจุบันที่ได้รับคำแนะนำจากบุคคลต่าง ๆ และสื่อ วิทยุ โทรทัศน์ สำหรับวิธีการเลี้ยงดูเด็ก พบว่า ผู้เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่ คือ มารดา ซึ่งมารดาจะเป็นผู้ดูแลเด็กเมื่อยังเล็กอยู่ด้วยตนเองตลอด จะมีเครือญาติมาช่วยดูบ้าง เมื่อมีกิจธุระจำเป็นหรือเมื่อเจ็บป่วย พ่อเด็กโตขึ้นช่วยเหลือตนเองได้บ้าง ก็จะพาเด็กไปฝากไว้กับปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติ ส่วนตนเองก็จะไปทำงานช่วยครอบครัวตามฤดูกาล เช่น ไปช่วยดำนา เกี่ยวข้าว ปลูกกระเทียม บางครั้งก็จะพาเด็กไปด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ สุมน อมรวิวัฒน์ (2532) เรื่องการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทย พบว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็กในหมู่บ้านพ่ายัพ เด็กที่ยังเล็กอยู่มารดาจะเป็นผู้ดูแลเอง ในขณะที่ลูกหลับก็จะหุงหาอาหาร ส่วนเด็กที่อายุ 2-3 ขวบก็จะให้ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นผู้ดูแล แม่ก็จะไปทำงานในไร่ และยังมีเด็กบางส่วน พบว่า มีปัญหาด้านภาวะโภชนาการที่อยู่ในระยะอันตรายคือร้อยละ 2.9 เป็นเด็กที่มารดาโยกย้ายที่อยู่บ่อยตามฤดูกาลประกอบอาชีพโดยช่วยตั้งครรภักก็ได้ไม่ได้อยู่ในหมู่บ้านจึงไม่ได้ฝากครรภ์ ประกอบกับไม่รู้หนังสือจึงขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตัวระหว่างตั้งครรภักและการเลี้ยงดูเด็กจึงส่งผลต่อภาวะสุขภาพทางด้านภาวะโภชนาการและพัฒนาการ

ภาวะสุขภาพเด็กทางด้านจิตใจ อารมณ์ และสังคม พบว่า เด็กที่ผู้เลี้ยงดูพาเที่ยวพบปะพูดคุยกับคนอื่น หรือคนแปลกหน้าบ่อย เด็กจะมีสุขภาพจิตดี พฤติกรรมเหมาะสมกับอายุ เด็กจะกล้าแสดงออก ค่อนข้างคนง่าย เล่นกับคนอื่นได้ดี ปฏิบัติตามคำแนะนำได้เร็ว และมีเด็กสองคนที่ผู้เลี้ยงดูไม่ค่อยพาไปพบปะพูดคุยกับเพื่อน อยู่แต่ในบ้าน เป็นเด็กที่ติดผู้ปกครองตลอดเวลา ไม่กล้าพูดคุยกับคนอื่น ร้องไห้ กลัว โดยเด็กสองคนนี้เป็นเด็กที่อยู่กับบิดา ซึ่งปู่ ย่า เป็นผู้เลี้ยงดู เด็กคนหนึ่งมารดาเสียชีวิต อีกคนหนึ่งมารดาไปอยู่ที่จังหวัดอื่น เมื่อ ปู่ ย่า ของเด็กไปทำไร่ ก็จะไปด้วย เมื่อกลับมาจากไร่ก็จะอยู่บ้าน ไม่ค่อยพาเด็กไปไหน จะมีโอกาสได้พบปะคนอื่นและได้เล่นกับเด็กคนอื่นต่อเมื่ออาสาสมัครสาธารณสุขออกมาตามให้มารับบริการด้านสุขภาพ เช่น ฉีดวัคซีน การชั่งน้ำหนัก สานิตอาหาร ซึ่งเด็กก็จะมีอาการกลัวคน ไม่คุ้นเคย กลัวเจ้าหน้าที่ ร้องไห้กอดผู้ปกครอง การชั่งน้ำหนักหรือการฉีดวัคซีนแต่ละครั้งจะใช้เวลานาน

ภาวะสุขภาพและพัฒนาการเด็กจะมีผลอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งมีปัจจัยหลายประการ จากการวิจัยพบว่า เด็กในหมู่บ้านได้รับการดูแลด้านสุขภาพจากครอบครัวตามสภาพแวดล้อม โดยที่ครอบครัวที่มีลักษณะโครงสร้างแบบสมาชิกครอบครัวอยู่ครบ บิดา มารดา และเครือญาติ ครอบครัวมีการจัดการด้านต่าง ๆ เช่น การประกอบอาชีพ การมีส่วนร่วมของครอบครัวต่อกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนสม่ำเสมอ จะส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการโดยรวมและสุขภาพดี นอกจากนี้ วิถีชีวิต วัฒนธรรม บริบททางสังคมของชุมชน การสนับสนุนของหน่วยงานของรัฐ ล้วนแต่เป็นปัจจัยสนับสนุนส่งเสริมสุขภาพเด็ก ทั้งในด้านการเจริญเติบโต การโภชนาการ พัฒนาการ จากการวิจัยพบว่า ชุมชนให้ความสำคัญต่อกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพเด็ก โดยเข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการขั้นตอน และมีการจัดการให้เกิดกิจกรรมสุขภาพในหมู่บ้าน โดยให้เด็กเป็นศูนย์กลาง จะเห็นได้จากกิจกรรมการให้บริการทางสุขภาพ ได้แก่ การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค และกิจกรรมเกี่ยวกับสุขภาพอื่น ๆ ทางชุมชนเป็นผู้กำหนดแผนให้เจ้าหน้าที่มาให้บริการในหมู่บ้าน ให้ความสำคัญแก่เด็กโดยผู้ปกครองไม่ต้องพาเด็กเดินไปรับบริการที่สถานีอนามัย ซึ่งจะต้องเดินประมาณ 4 กิโลเมตร เนื่องจากผู้ปกครองเด็กส่วนใหญ่ไม่มีพาหนะ และในหมู่บ้านก็ไม่มีรถรับจ้างทางเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ให้การสนับสนุนตามความคิดเห็นของชุมชนและทางชุมชนก็เข้ามาช่วยเหลือทุกขั้นตอน ต่างก็ทำหน้าที่บทบาทของตนเองโดยการสนับสนุนและสอดประสานงานกันตลอดมา การวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิทย์ สมบัติ (2540) เรื่องกระบวนการพัฒนาเด็กเล็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสวนเขื่อน พบว่า สภาพแวดล้อมของชุมชน และการจัดการของชุมชนดีจะมีผลต่อการพัฒนาเด็ก

กล่าวโดยสรุป การเลี้ยงดูและการส่งเสริมพัฒนาเด็กเป็นกิจกรรมที่สำคัญมากเพราะเป็นช่วงวัยที่เป็นรากฐานของชีวิต ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรง คือ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง เครือญาติ และทุกฝ่ายในชุมชน คือ ผู้นำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัคร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน นอกจากนั้นสิ่งที่เกี่ยวข้องที่จะเป็น การหนุนช่วยให้มีการเลี้ยงดูเด็กได้ดีมีประสิทธิภาพ ปัจจัยเหล่านั้นได้แก่ การศึกษา ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่จะเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้านของพ่อ แม่ ผู้ปกครอง รายรับ รายจ่าย วิธีการใช้จ่ายของครอบครัว วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ตลอดจนนโยบายและทิศทางการพัฒนาของประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาพ

ข้อเสนอแนะ

การเลี้ยงดูเด็กและการส่งเสริมพัฒนาการเด็กขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน แต่ละด้านมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการเด็ก จากการศึกษาครั้งนี้ได้พบว่าปัจจัยที่สำคัญคือ ครอบครัว ได้แก่ พ่อ แม่ หรือผู้เลี้ยงดูเด็กที่บ้านและชุมชน ประกอบด้วยผู้นำหมู่บ้าน แกนนำในหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข เจ้าหน้าที่ของรัฐ นโยบายการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพเด็ก และสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน

ด้านภาวะสุขภาพเด็ก ปัญหาคือ เด็กมีพัสน้ำนม ผู้ปกครองเด็กควรดูแลเอาใจใส่เกี่ยวกับสุขภาพในช่องปากให้มากขึ้น และควรเพิ่มกิจกรรมการแปรงที่ถูกต้องในกิจกรรมสุขภาพในชุมชนแต่ละครั้ง ส่วนปัญหาด้านภาวะโภชนาการจะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาหารที่มีประโยชน์สำหรับเด็ก และผลกระทบของการขาดสารอาหารแก่ผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่ที่จะต้องค้นหาสาเหตุของปัญหาเพิ่มเติม เช่น ถ้าพบว่า ครอบครัวว่างงานก็จะต้องช่วยประสานงานกับฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมอาชีพ

ด้านพัฒนาการเด็ก พบปัญหา พัฒนาการด้านการใช้ตาและมือและความเข้าใจภาษา และด้านสังคมอยู่บางส่วน เจ้าหน้าที่จะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้แก่ผู้ปกครอง มีการสาธิตและฝึกปฏิบัติให้เข้าใจ และจะต้องจัดหาอุปกรณ์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กบางส่วนให้แก่เด็ก แนวทาง ชุมชนอาจตั้งกลุ่มรวมหุ้นกันจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น หรือจัดทำขึ้นเองบางส่วน และขอสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การเลี้ยงดูเด็ก ผู้ปกครองควรได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่จะส่งเสริมสุขภาพ และพัฒนาการเด็กทุกด้าน และควรเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในกิจกรรมสุขภาพหรือกิจกรรมอื่นบ่อย ๆ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างภาวะสุขภาพเด็กกับการจัดการของชุมชน
การจัดบริการด้านการเตรียมความพร้อมเด็กก่อนวัยเรียน วิธีชีวิตกับสุขภาพเด็ก รูปแบบที่
เหมาะสมเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพเด็ก